

اهمیت و جایگاه تبلیغ

فاطمه انصاری / جامعه الهدی / مشهد

تعریف تبلیغ الف) لغوی:

تبلیغ از ریشه «بلغ» به معنای رسانیدن، آگاه کردن، رسانیدن پیام،^۱ به انتهای هدف و مقصد رسیدن و یا انجام دادن کاری در پایان زمان و مکانی معین^۲ است.

کلمه‌ی تبلیغ مترادف با ابلاغ است؛ «بلاغ» (اسم از این مصدر) به معنی رسیدن، پایان مقصد، خواه از لحاظ مکانی، زمانی و یا یک ملاک دیگر.^۳ همچنین «بلاغ» به معنای تبلیغ نیز هست.^۴ بنابراین تبلیغ و ابلاغ به مفهوم رساندن یک شیء به پایان مقصد مورد نظر است.

ب) اصطلاحی:

• رساندن پیام به دیگری که به منظور ایجاد دگرگونی در بینش و رفتار اوست و بر سه عنصر اصلی پیام‌دهنده، پیام‌گیرنده و محتوای پیام استوار است.^۵

• تبلیغ در اسلام به معنای رساندن حقایق و معارف اسلامی و دعوت و تشویق مردم به رعایت و اطاعت فرامین الهی و تأسی به سیره‌ی انبیاء^{علیهم‌السلام} و ائمه‌ی اطهار^{علیهم‌السلام} است.^۶ و تبلیغات اسلامی شامل هر گونه فعالیت نظام‌مند در این زمینه است.^۷

• امام خمینی^{ره} در مورد تبلیغ می‌فرماید: «تبلیغ که همانا شناساندن خوبی‌ها و تشویق به انجام آن و ترسیم بدی‌ها و نشان دادن راه گریز و منع از آن است، از اصول بسیار مهم اسلام عزیز می‌باشد.»^۸

اهمیت و ضرورت تبلیغ

در تاریخ حیات بشر همواره پیامبرانی بوده‌اند که ارشاد و هدایت مردم و دعوت به خداوند بزرگ، از اصول رسالت آنان بوده و خط اصلی برنامه‌ی آنان را تشکیل می‌داده است.^۹ در جهان امروز نیز که

چهارده قرن از ختم رسالت می‌گذرد و بحران‌های فرهنگی درصدد تپه کردن انسان از معنویت هستند، تبلیغ دین و ارزش‌های نشأت‌گرفته از آن، به جهت مقابله‌ی با این بحران‌ها ضرورت ویژه‌ای پیدا می‌کند.^{۱۰}

انبیاء (علیهم‌السلام) و اولیای الهی با تبلیغ دین و ارزش‌های دینی هدایت و سعادت انسان را به ارمغان آورده‌اند، در عصر خاتمیت اقتضا می‌کند که جایگاه رفیع انبیا الهی حفظ شده و در جهت تبلیغ دین و دعوت مردم به سوی حق و حقیقت اقدام شود؛ چراکه در غیر این صورت آثار این حرکت عظیم الهی از میان مردم رخت برمی‌بندد، درحالی‌که افکار بلند حاملان وحی پس از سالیان سال هنوز بر سر زبان‌هاست. این امر به همت و کوشش پیام‌گذاران بزرگواری بوده که در انتشار آن افکار بلند از هیچ کوششی دریغ نورزیده، تمام تلاش خویش را در جهت اعتلای دین به کار بسته‌اند.^{۱۱} امام خمینی (ره) در خصوص اهمیت تبلیغات می‌فرماید:

«مسئله تبلیغات یک امر مهمی است که می‌شود گفت در دنیا در رأس همه امور قرار گرفته است و دنیا بر دوش تبلیغات است، بالاترین چیزی که می‌تواند این انقلاب را در این جا به ثمر برساند و در خارج صادر کند، تبلیغات است.»^{۱۲}

اگر رسالت مکتب اسلام محدوده خاصی را در برگیرد، قهراً شعاع پیام‌رسانی و تبلیغات نیز محدود خواهد بود، اما از آن‌جاکه رسالت مکتب اسلام جهانی و جاوید است، گستره پیام‌رسانی آن نیز نامحدود است.

۱- اهمیت تبلیغ از دیدگاه قرآن

علامه طبرسی (ره) در ذیل آیه «وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَ عَمِلَ صَالِحًا»^{۱۳} می‌نویسد:

«این آیه دلالت دارد بر این‌که دعوت به سوی دین از بزرگ‌ترین عبادات و واجبات است.»^{۱۴}

هم‌چنین تبلیغ به عنوان جهاد فکری جایگاه ویژه‌ای در دین دارد. خداوند فرموده است:

«وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا؛ به وسیله قرآن با آن‌ها جهاد بزرگی کن.»^{۱۵} جهادی بزرگ به عظمت رسالت و به عظمت جهاد تمام پیامبران پیشین.

بدون شک منظور از جهاد در این مورد جهاد فکری، فرهنگی و تبلیغاتی است، نه جهاد مسلحانه؛ چراکه این سوره مکی است و دستور جهاد مسلحانه در مکه نازل نشده است.^{۱۶} به گفته مرحوم طبرسی (ره) در مجمع‌البیان این آیه دلیل روشنی است بر این‌که جهاد فکری و تبلیغاتی در برابر وسوسه‌های گمراهان و دشمنان حق از بزرگ‌ترین جهادهاست و حتی ممکن است حدیث معروف پیامبر (ص) «رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ؛ ما از جهاد کوچک

به خدای سوگند
اگر خداوند به دست تو
یک مرد را هدایت کند،
برتر است برای تو از آن‌چه
آفتاب بر آن می‌تابد.

به سوی جهاد بزرگ بازگشتیم.» اشاره به همین جهاد و عظمت کار دانشمندان و علما در تبلیغ دین باشد.^{۱۷}

۲- اهمیت تبلیغ از دیدگاه روایات

در روایات رسیده از معصومین (علیهم‌السلام) توجه ویژه‌ای به تبلیغ و نشر دین شده است.

امام علی (علیه‌السلام) فرموده است: «لما بعثنی رسول الله الی الیمن. قال: یا علی لا تقاتل احدا حتی تدعوه الی الاسلام و اَیْم الله لئن یهدی الله علی یدیک رجلا خیر لک ممّا طلعت

علیه الشمس ولک ولأته؛ هنگامی که رسول خدا (ص) مرا به سوی یمن فرستاد، فرمود با هیچ‌کس پیکار مکن، مگر این‌که نخست او را به اسلام فراخوانی؛ به خدای سوگند اگر خداوند به دست تو یک مرد را هدایت کند، برتر است برای تو از آن‌چه آفتاب بر آن می‌تابد.»^{۱۸}

نشر احادیث و معارف اسلامی میان مسلمانان و تعلیم احکام اسلام، مورد توجه مخصوص رهبران بزرگ اسلام بوده است و آن را از عبادات پرارزش و با اهمیت می‌دانستند.

معاویه بن عمار روایت می‌کند: به امام صادق (علیه‌السلام) عرض کردم: روایت‌گر حدیث شما که سخنان شما را برای مردم بازگو می‌کند و بدین وسیله آن‌ها را دل‌گرم و بدان‌ها نیرو می‌بخشد و دیگر عابدی از شیعیان شما است که این توانایی را ندارد، درعین حال اهل عبادت است کدام یک برترند؟ امام (علیه‌السلام) فرمودند: کسی که حدیث ما را روایت کند و روحیه مردم را با احادیث نیرو و توان بخشد و با نشر آن‌ها اندیشه‌های شیعیان ما را استوار سازد، از هزار عابد برتر است.»^{۱۹}

امام باقر (علیه‌السلام) فرموده‌اند: «عالم ینتفع بعلمه أفضل من سبعین ألف عابد؛ عالمی که دیگران از علم او بهره ببرند، از هفتاد هزار عابد برتر است.»

امام رضا (علیه‌السلام) نیز در حدیثی می‌فرمایند: «رحم الله عبداً احیا امرنا؛ فقلت له: کیف یحیی امرکم؟ قال: یتعلم علومنا و یعلمها الناس، فإن الناس لو علموا محاسن کلامنا لاتبعونا؛ خداوند رحمت کند بنده‌ای را که امر ما را احیا کند؛ پس گفتم به او: چگونه امر شما را زنده می‌کند؟ فرمودند: علوم ما را فراگیرد و به مردم بیاموزد که اگر محاسن کلام

ما را درک کنند، از ما پیروی خواهند کرد.»^{۲۰}

به راستی یکی از عوامل عدم پذیرش و استقبال از حق، ندانستن محاسن حق است؛ «الناس اعداء ما جهلوا»^{۲۱}

علاوه بر روایت فوق تعابیری دیگر نیز در کتب روایی وجود دارد که دال بر جایگاه و اهمیت تبلیغ و رساندن علوم دین به امت اسلام است، به طوری که جاهل به احکام شریعت، به یتیمی تشبیه شده که سرپرستی او به عهده عالم به احکام الهی است.^{۲۲} در عین حالی که هدایت انسان‌ها در حکم حیات بخشیدن به آن‌هاست، گمراه کردنشان در حکم کشتن می‌باشد.^{۲۳}

اهداف تبلیغ

اسلام دینی جامع و کامل برنامه‌ای برای همه ابعاد زندگی بشر است تا او را به سعادت رهنمون شود؛ لذا هیچ یک از اعمال و احکام اسلام عبث و بدون هدف نیست. از این جهت قطعاً برای تبلیغ اهدافی وجود دارد که به برخی از آن‌ها که از متن قرآن دریافت شده است، اشاره می‌شود:

۱- دعوت به توحید، بندگی خدا و اجتناب از طاغوت:

«ولقد بعثنا فی کل امة رسولا ان اعبدوا الله و اجتنبوا الطاغوت؛ ما در هر امتی رسولی برانگیختیم که: خدای یکتا را بپرستید و از طاغوت اجتناب کنید.»^{۲۴}

۲- توجه دادن به معاد:

«فحسبتم انما خلقناکم عبثاً و انکم الینا لاترجعون؛ آیا گمان کرده‌اید که شما را بیهوده آفریده‌ایم و به سوی ما بازگردانده نمی‌شوید؟»^{۲۵}

۳- زنده کردن دل‌ها و روح‌ها:

«یا ایها الذین آمنوا استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به سوی چیزی می‌خواند که شما را حیات می‌بخشد.»^{۲۶}

۴- نوید و هشدار:

«یا ایها النبی انا ارسلناک شاهداً و مبشراً و نذیراً؛ ای پیامبر ما تو را گواه

فرستادیم و بشارت‌دهنده و انذارکننده»^{۲۷}

تعلیم و تزکیه^{۲۸}، امر به معروف و نهی از منکر^{۲۹}، برانگیختن فطرت و عقل^{۳۰}، توجه‌دادن انسان به مقام و منزلت خویش در هستی و ترغیب به شکوفایی این منزلت برای رسیدن به غایت خلقت او، از دیگر اهداف مهم تبلیغ است.

پی‌نوشت‌ها:

۱. علی اکبر دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۷، ذیل واژه تبلیغ. حسن عمید، فرهنگ عمید، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۶، ذیل واژه تبلیغ، آذرتاش آذرنوش، فرهنگ معاصر، تهران: نی، ۱۳۷۹، ذیل ماده بلغ.
۲. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه: غلامرضا خسروی حسینی، تهران: مرتضوی، ۱۳۸۳، ج ۱، ص ۳۰۷.
۳. محمدرضا ناجی، شرایط موفقیت تبلیغ، تهران: مرکز چاپ نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰، ص ۱۷. لسان‌العرب، ابن‌منظور، بیروت: ملک الاعلمی، ۲۰۰۵، ذیل ماده بلغ.
۴. مفردات الفاظ قرآن، ص ۳۰۸.
۵. حمید نگارش و...، تبلیغ دین از منظر دین، قم: زمزم هدایت، ۱۳۸۳، ص ۱۸.
۶. احمد رزاقی، اهمیت و ضرورت تبلیغات، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰، ص ۱۵.
۷. محمدکاویانی، روان‌شناسی و تبلیغات (باتاکید بر تبلیغات دینی)، قم: پژوهش‌گاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۶، ص ۳۶۳ و ۳۶۴.
۸. امیرملک محمودی الیگودرز، راهنمای تبلیغ، قم: طاووس بهشت، ۱۳۷۹، ص ۲۳. صحیفه نور، مرکز مدارک انقلاب اسلامی، تهران: وزارت ارشاد، ۱۳۶۱، ج ۲۱، ص ۱۱۳.
۹. دفتر تبلیغات

اسلامی، روش تبلیغ قم: دفتر تبلیغات

اسلامی، ۱۴۰۳، ص ۳

۱۰. تبلیغ دین از منظر دین، ص ۱۹

۱۱. تبلیغ دین از منظر دین، ص ۲۰

۱۲. صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۴۱ و ۴۴

۱۳. فصلت/ ۳۳

۱۴. ابوالفضل ابن حسن طبرسی، مجمع

البیان، ترجمه: علی کریمی، ج ۱۲، تهران:

وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۰، ص ۸۵۲

۱۵. فرقان/ ۵۲

۱۶. سیدمهدی واعظ موسوی، روش تبلیغ،

ص ۹

۱۷. مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۸۷ و ۸۸

۱۸. روش تبلیغ، دفتر تبلیغات اسلامی، ص ۴،

به نقل از سفینه البحار، ۲۰۰/۱

۱۹. کلینی رازی، اصول کافی، مترجم:

صادق حسن‌زاده، ج ۱، قم: قائم آل

محمد (عج)، ۱۳۸۶، ص ۷۷ حدیث ۵۳

۲۰. روش تبلیغ واعظ موسوی، ص ۸ به نقل

از بحار الانوار، ۳۰/۲

۲۱. همان، به نقل از کلمات قصار، ۴۳۸

۲۲. روش تبلیغ دفتر تبلیغات اسلامی، ص ۶،

به نقل از سفینه البحار، ۷۳۱/۲

۲۳. همان، به نقل از الحیات، ۳۷/۱

۲۴. نحل/ ۳۶

۲۵. مؤمنون/ ۱۱۵

۲۶. انفال/ ۲۴

۲۷. احزاب/ ۴۵

۲۸. جمعه/ ۲

۲۹. آل عمران/ ۱۴۴

۳۰. نهج البلاغه، خطبه ۱

